

Letnik XIV.

Štev. 3 in 4.

NAŠI ZAPISKI

SOCIALISTIČNA REVIJA.

VSEBINA: Etbin Kristan: Ustava in socialisti. / Filip Uratnik: Valutno vprašanje. / Ivan Favai: Socializem in etika. / —p—k: Konzumne in produktivne zadruge. / Dr. Štefan Šagadin: Parlamentarna vladavina in sistem dveh domov. / Dr. M. K.: K poglavju o neposrednih davkih. / Svetlin Ivan: Draginjske številke. / **Pregled:** Gospodarstvo: Nova trgovska politika sovjetske Rusije. / Draginjske številke v Švici in na Angleškem. / Strokovni pregled: Iz biroja amsterdamske internacionale. / Delavske plače v Nemčiji. / Strokovno gibanje. / Revije, publikacije in polemika: Komunistični koledar. / „Socialna Misel“. / „Novi Zapiski“. / „Njiva“. / Socialna politika: Posledice protialkoholne zakonodaje v Severni Ameriki. / Politika: Programi nemške socialne demokracije in program Socialistične stranke Jugoslavije.

Urejujeta: Stanko Likar in Filip Uratnik.

V Ljubljani, 1. aprila 1922.

.....

Last in založba „Slovenske Socialne Matice“.

Tiska „Ljudska Tiskarna“ Maribor.

ETBIN KRISTAN:

USTAVA IN SOCIALISTI.

Napake opozicije ne morejo opravičevati vlade. Čisto psihološko postane vsled njih pač marsikaj lahko razumljivo, kakor mora naposled biti nekakšna razlaga za vse, kar se sploh godi; toda vlada, ki se zaveda svojih nalog, mora vedeti, kaj dela in njeni sklepi ne smejo biti odvisni od gest in fraz s katerekoli strani, zlasti pa se pri tako velikem delu, kakor ga predstavlja ustava, ki naj bi, četudi je seveda podvržena izpremembam kakor vsak zakon, bila vendar izdelana kolikor mogoče za trajnost, ne bi smela povajati za vtiski momentanih situacij in efemernih dogodkov.

Vlada je od svoje strani storila nekoliko velikih napak, ki so se začele maščevati takoj po sprejemu ustave in se maščujejo še nadalje.

Razume se, da je bila ta vlada meščanska; drugačna sploh ni mogla biti vpričo sestave parlamenta. Ne gre torej tukaj za to, da preiskujemo, koliko je bilo njeno delo socialistično ali nesocialistično. Prvo je bilo samo ob sebi nemogoče in nihče ji ne more šteti v greh, če je njena politika buržuazna. To je pravzaprav njena naloga, in če je zlo, da se ne upravlja država po socialističnih načelih, ni za to odgovorna vlada, ampak ljudstvo, ki je volilo nesocialistično skupščino, pri čemer se ne oziramo na to, da so za socialistično politiko potrebni še drugi, ne baš malenkostni pogoji, katerih v državi še ni. Druga je reč, da bi tudi dalekovidna meščanska vlada lahko spoznala črte neizogibnega razvoja in vpoštevaje silo evolucijskega zakona uravnala svojo politiko tako, da ne bi delala nepotrebnih ovir tistemu delu, ki pripravlja bodočnost in razredu, katerega zgodovinska naloga je to delo in njega končna izvršitev.

Tudi to je že precej velika zahteva za buržuazno vlado. Doslej še nobena, niti v najbolj razvitih kapitalističnih deželah ni napeljala svoje prakse v take struje, dasi jih je mnogo, ki kaj rade naglašajo svoje prijateljstvo do delavstva. In človek res ne more biti tak optimist, da bi pričakoval v deželi ki še le prehaja v kapitalistično gospodarstvo, več uvidevnosti, kakor od vlad v deželah z bogato izkušnjo.

Ali od vsake vlade v državi, kakršna je Jugoslavija, se sme po pravici zahtevati, da je vsaj v meščansko demokratičnem smislu dobra. O ministrstvu, ki je vodilo posle za izdelanje ustave, se pa lahko trdi, da ni bilo tako.

Jugoslavija je nova država. Znano je, kako je nastala in lahko se preide preko dokazov, da jo je ustvarila zgodovinska potreba. Zavarovanje države napram zunaj spada v področje zunanje politike, o kateri tukaj ne bomo govorili. Pokraj tega je bila naloga vlade utrditi državo doma. Kljub temu, da je zedinjenje Jugoslovanov izviralo iz narodne volje, je bilo od začetka računati z dejstvom, da se tak proces ne more izvesti in dokončati brez znatnih težav. Nikdar v vsej zgodovini ni šlo to kar po loju. Druge narodne države, ki so nastale ob ugodnejših pogojih, so imele svoje težke križe; naše razmere pa so bile v mnogih ozirih prav neugodne.

Pred vsem je treba vpoštevati, da se je zedinjenje izvršilo po strašno destruktivni vojni, ki je zlasti v naših krajih zapustila razvaline in bedo na vseh koncih in krajih. Niti najbolj vročo nacionalno navdušenje ne more v takem položaju premagati nezadovoljnosti, porojene iz gospodarskega gorja. Da sledi temu politična nezadovoljnost, je nadvse naraven pojav. In pri nas se je to še posebno lahko zgodilo, ker je bila za to množina pogojev.

Narodno zedinjenje je prišlo po velikem delu kot presenečenje, kakor je bil ves konec vojne širokim krogom presenetljiv. Pred vojno se je Jugoslavija zdela kakor lepa Utopija, ki jo utegnejo — kdove po kakšnih potih in vsled čudežnih dogodkov doživeti naši potomci — kdove v katerem rodu! Resne priprave za zedinjenje ni bilo in je tudi ni moglo biti. Dela, ki se je tuintam opravljalo za one lepe sanje, ni podcenjevati; ali od njega ni moglo dozoreti nič, kar bi se bilo moglo smatrati za gotov in dober načrt stavbe jugoslovanske države.

Kaj je bilo med vojno mogoče, razume vsak, kdor ne živi med zvezdami v višavah. Kajpada je bilo v tujini mnogo propagande; bila je opozicija proti Dunaju in Budimpešti; bilo je več ali manj pritajenega entuziazma; bilo je žrtev. Ali skrajno fantastično bi bilo pričakovati, da bi se bile mase v strelskih jarkih, v militariziranih rudnikih, v internacijah mogle teoretično in praktično pripraviti za ustanovitev in ureditev svoje nove države. Saj je res, da so v tujini razni odbori izdelovali programe, da se je na Krfu sestavila deklaracija. Toda vse to ni imelo zveze z ljudskimi masami, ki najbolj prihajajo v poštev. Ko je prišla ura zedinjenja, je bil narod nepripravljen. Njegovo navdušenje, o katerem ne more biti dvoma, je prihajalo iz srca; ali ustanavljanje in urejevanje držav je odvisno še od nekaterih drugih faktorjev, ki se pogostoma izkazujejo močnejše.

Ljudstvo je podvrženo močnim emocijam. Z velikim navdušenjem se je spajala velika vera, da bo v Jugoslaviji takoj vse dobro. Ali že na vprašanje, kaj je dobro, ne bi dobil nihče enakih odgovorov. Le o tem ne more biti dvoma, da je vsakdo upal v veliko, včasih naravnost čudežno gospodarsko izboljšanje. Prav tega pa ni bilo in ga prve čase seveda tudi ni moglo biti. Če se ne bi bile godile nobene napake, če ne bi bilo nikjer korupcije, če bi bila vojna po kakšnih mističnih načinih prav nam prizanesla s svojimi pogubnimi psihološkimi vplivi, vendar ne bi bil takrat nihče mogel čez noč ustvariti zaželjenega raja. Ali beda je bila velika in trajala je dolgo, pre-

dolgo; ne le to, ampak v masikaterem oziru se je še dalje razpasla in poglobljevala.

Tedaj je bilo naravno, da je nezadovoljnost prestopila razne meje, se razširila na polju politike in tuptam dobila oblike, iz katerih bi se dalo izvajati tudi sovražstvo do države. Kdor je v teh razmerah prišel med maso z velikimi obljubami in s programi, po katerih bi se baje vse obljube lahko hitro in temeljito izpolnile, je moral najti zveste poslušalce.

Brez gospodarskih strahot, deloma utemeljenih v neizogibnih razmerah, deloma v resnih napakah, ne bi bil ne komunizem, ne radičizem, ne ta ali oni separatizem našel toliko tal, kolikor so jih gibanja našla.

Vse kaže, da je vlada to prezrla. Vse politične prikazni je gledala iz političnega kota in je vse bolezni hotela zdraviti s političnimi sredstvi. In ko je storila to hibo, jo je nadaljevala, iščoča sredstev, ki naj bi bila učinkovita, poslužujoča se metod, katerim pravijo konjske kure. Namesto da bi bila poiskala pravi vir nezadovoljnosti, je povsod videla neposredno nevarnost za državo, ki jo je po njenem mišljenju bilo treba zadušiti, s čim večjo »energijo«, tem bolje. V nekaterih slučajih je našla to »energijo«, v drugih je ni, in tako je tudi v tem oziru njena politika ostala nedosledna. Komuniste je »panala« z Obznanami in Zakoni o zaščiti države, in njih poslance je izgnala iz parlamenta, medtem ko Hrvaški blok sam ni hotel priti v skupščino in ga vlada ni znala zvabiti tja.

Gotovo so bile težke razmere in nihče ne bo trdil, da je bilo vladi vedno poslano na rožicah. Ali kdor hoče voditi državo, ne sme pričakovati udobnega življenja. Če je gospod Pašić zahrepenel po komodnosti, ki bi mu jo v njegovih letih in po vsem delu, kar ga je storil v preteklosti, vsakdo privoščil, bi šel lahko v privatno življenje; ker se je lotil državnega krmila, je moral biti pripravljen na vse težave, neizogibne v takih izrednih časih.

Nastopi Radićeve stranke so veliko zlo. Ali ko je prišlo — v veliki meri po krivdi vladne politike prvih let — tako daleč, da je ta stranka dobila večino hrvaških mandatov, se vlada ne bi bila smela izogniti naporom, da privede te poslance v skupščino. Noben resen korak za ta namen ni znan. Vsa briga gospoda Pašića je šla za tem, da dobi za ustavo tisto večino, ki jo je po njegovi razlagi zahtevala krfska deklaracija. Prezrl je pa, da je pri osnovnem zakonu, zlasti v situaciji Jugoslavije, treba gledati ne le na materialni, ampak tudi na moralni efekt, ki mora trpeti, dokler je Radiću mogoče trditi, da je ustava sprejeta brez večine Hrvatov, torej proti Hrvatom.

Gospod Pašić je imel veliko sitnosti s sestavo vlade. Ali kljub vsem nerodnostim položaja bi bil lahko dobil kabinet, ki ne bi bil obremenjen z najreakcionarnejšim elementom, kar ga ima naša država, z muslimani, in bi bil s tem tudi sebe rešil večnega ogroževanja od strani teh svojih zaveznikov. Zemljaradniška stranka nima velike parlamentarne rutine in v precejšnji meri je nagnjena demagogiji. Ali nedvomno je bil čas, ko bi jo bilo mogoče pridobiti za vstop v vlado. Sami so pričakovali takega razvoja in so začetkoma celo podpirali vlado, da si je niso bili deležni. Zdi se pa, da se go-

spod Pašić ni domislil, da se z mlado, v parlamentarnih običajih neizurjeno stranko ne more tako obravnavati, kakor s skupino v aktivni politiki osivelih parlamentarcev. Nekolikokrat je prepustil prilike za pridobitev te grupe, in tako se je moral vse trdneje vezati z muslimani. Dasi se ne more ne radikalcem, ne demokratom očitati preveč demokratičnih čutov, je kabinet z muslimani vendar dobil odločno reakcionaren privesek, in prav temu je v veliki meri pripisati reakcionarno barvo, ki se opaža na mnogih mestih v ustavi. To je imelo tudi posledico, da je morala država pristati na ogromno odškodnino v prid bosanskim begom zaradi agrarne reforme. To je popačilo v ustavi tisto načelo, ki je bilo vladi baje najbolj pri srcu, načelo nove ureditve države na podlagi gospodarskih, geografičnih, socialnih in kulturnih razmer, zakaj Bosni in Hercegovini je morala večina na zahtevo muslimanov priznati praktično nedeljivost z določbo, da se bo Bosna-Hercegovina razdelila v oblasti v svojih sedanjih mejah. Ne le, da je to onemogočilo administrativno razdelitev države po resničnih potrebah, kar se prav sedaj, ko se izdeluje zakon o tej razdelitvi, bridko čuti, ampak dalo je tudi nove snovi »avtonomistični« propagandi po drugih deželah.

Na drugi strani je vlada s svojo večino pokazila ustavo, o kateri bi se sicer lahko reklo marsikaj dobrega, z grdimi reakcionarnimi določbami iz golega nedržavniškega strahu. Zlasti se to opaža v prehodnih naredbah, ki na primer esencialno negirajo v 13. členu garantirano svobodo tiska. Vlada se je ustrašila na eni strani komunističnih groženj, na drugi strani vsakovrstnega separatističnega donkišotizma, tako da si ni znala pomagati drugače, kakor z naravnost neustavnimi ukrepi. Ne, ona, ne stranke, ki jo podpirajo, se niso zavedale, da s tem stvarno le diskreditirajo državo, medtem ko so take izjemne določbe tudi tedaj nepotrebne, če bi se res moglo govoriti o kakšni resni nevarnosti za obstoj države, ker je za tak slučaj dovolj zakonitih sredstev na razpolago, dovolj uspešnih v vsaki potrebi, pa ne tako odioznih, kakor so sprejeta določila.

(Konec prihodnjic).

FILIP URATNIK:

VALUTNO VPRAŠANJE.

(Nadaljevanje.)

IV.

Kaj se da ukreniti za ustaljenje valute? Pravimo ustaljenje, zakaj stalna valuta je tudi dobra valuta, vseeno ali je visoka ali nizka.

Iz tega, kar smo v prejšnjem odstavku povedali, je razvidno, da nastaja draginja na eni strani neodvisno od valute, samo zato, ker je proizvodnja manjša, kakor potrošnja, ker so nakupovalna sredstva posameznih gospodarstev različna in ker določa cene v kljub temu svobodna konkurenca.

Ker je slaba valuta samo druga stran visokih cen, je treba odstraniti te razloge za dviganje cen.

Na drugi strani pa povzroča padanje valute tiskanje bankovcev, ki je potrebno zato, ker državni dohodki niso v skladu z izdatki. Zato se brez ravnotežja v državnem proračunu valute ne da ustaliti.

Poleg teh dveh glavnih razlogov, pa vpliva na valuto zelo izdatno tudi borzno tržišče, ki potiska pri nepravilnem razmerju med ponudbo naših in povpraševanjem po tujih mednarodnih plačilnih sredstvih naš denar še veliko bolj, kakor bi odgovarjalo to razmerju med kupno močjo naše in tuje valute.

Ako primerjamo te tri razloge za padanje valute po važnosti, bomo rekli, da je najvažnejši prvi razlog. Tudi drugi razlog je še samostojen. Tretji razlog pa je, najsi je še tako učinkovit, le znak bolnega narodnega in državnega gospodarstva, torej le posledica tega, da delujeta tudi prva dva razloga.

To je goba na gnilem deblu. Taka goba sicer ni sama bolezen, vendar pa je v stanu bolezen poslabšati. To se godi v našem slučaju s tem, da izvažamo vsled prenizkega stanja naše valute pod ceno, kar mora primanjkljaj našega narodnega gospodarstva le še povečati.

Te gobe bo moral zdravnik najprej odstraniti, že zato, da bo videl, kako huda je v resnici temeljna bolezen, primanjkljaj našega narodnega gospodarstva.

Zato je državna kontrola nad plačilnim prometom med našo in tujimi državami začetek dela za izboljšanje valute. S tem bi se odpravilo nadnormalno, na sami spekulaciji sloneče potiskanje naše valute. V daljši posledici bi omogočila s tem združena kontrola nad inozemsko trgovino, nad uvozom in izvozom, da bi mogla vplivati država v več smereh na uvoz in izvoz. V tej smeri, da bi se zamenjavalo blago za blago po razmerju, kakoršno je v veljavi na tujem trgu, ne po cenah, ki jih določa za izvoz pre nizko odmerjeni borzni kurz našega denarja, za uvoz pa previsoko odmerjeni borzni kurz tujega denarja. Vse to bi primanjkljaj našega gospodarstva znatno zmanjšalo.

Skoro gotovo pa bi ta primanjkljaj še vedno obstojal. To je čisto naravno. Poleg človeškega dela ustvarja vrednote v velikí meri stroj in organizacija kot taka. Oboje je v vojski silno trpelo. Zato proizvajajo z malimi izjemami vse dežele, ki so bile v vojski manj, kakor potrošijo. Proizvodnjo bi se dalo pri nas gotovo zelo dvigniti. V zadnji številki »Naših Zapiskov« smo priobčili statistiko, iz koje bi se dalo sklepati, da je po vojski naša poljedelska proizvodnja zelo padla. Ako bi se našli vzroki zato, bi se dalo to gotovo popraviti. Vsa rodovitna Macedonija je še deloma kolonizacijsko ozemlje. Kaj bi se dalo napraviti iz tega, ako bi se izvedla s stroji, ki bi jih naša država lahko dobila iz naslova nemških reparacij, velikopotezna kolonizacija, za kojoj bi se lahko uporabil lep del naše armade, če že mora biti tako velika. In naša rudna bogastva! Ali je treba, da ležijo vsi ti zakladi neizrabljeni?

Vse to je za nas seveda nekaj nečuvvenega. Pri nas ni energije za izredne ukrepe, kakor jih zahteva izreden čas. Koliko podobnih čudežev pa

so izvedli med vojsko Angleži in Amerikanci! Če bi tako našo produkcijo dvignili, bi morali zastaviti vse sile, da bi se mogli vreči naši presežki na tuje trge. Popraviti bi morali železnice in reorganizirati promet. Tudi tu bi se moralo postopati ekonomično. Vsekakor se bo treba pri tem čuvati dragih investicij. Boljše kakor zidati nove proge, bi menda bilo, ako bi izgradili kratke železnice-spojnice, ki bi dale obstoječemu železniškemu omrežju podvojeno vrednost.

Ravnotežje v državnem gospodarstvu bi se pri energiji in volji moralo dati doseči. Samo, da se nam zdi, da je zato nujen predpogoj, da bi se proračunali dohodki in izdatki države v zlati valuti. Plačila in izplačila pa bi se lahko vršila v veljavnem papirnem kurzu.

Kot nadaljni nujni predpogoj za proračunsko ravnotežje se nam zdi, progresivno obdačenje vsega realnega premoženja.

Neproduktivni izdatki države se morejo zelo zmanjšati. Naj omenimo tu le armado. Kakšen smisel ima v teh razmerah velika armada? Kje je nevarnejši sovražnik za državo, kakor naše neurejeno gospodarstvo?

V.

Mislimo pa, da je predvsem naloga vladajočih strank, da o vsem tem razmišljajo.

Delavstvo naj misli predvsem na to, da zabrani, da bi se prevaljevalo na njegove rame vse posledice slabe valute.

Zato naj zastavijo vse organizacije svoj vpliv v tej smeri, da se določi plača v živilih in realnih potrebščinah.

To se ne pravi, da bi bilo treba dajati vse plače v naturi. Izplačuje se lahko v papirju, samo višina se ima tako določiti. Ker bo ta boj za strokovne organizacije težaven, mora zastaviti delavstvo svoje sile tudi na političnem polju v tej smeri.

Če bi določil poseben zakon, da se morajo meriti plače v realni višini, tako, da bodo merjene v potrebščinah, ne v številkah nestalnega denarja, bi bilo s tem prevaljevanje zabranjeno.

Seveda bi bilo treba v tem slučaju, pod pogojem, da bi ostalo drugače vse pri starem, še veliko več papirnatega denarja, kakor ga imamo danes.

Ako pa bi se zatekli zopet h gotovi vrsti vezane trgovine in maksimiranja — v mislih imamo maksimiranje pšenične cene in uradno določanje kurzov za import in eksport — bi s tem dviganje cen in padec valute gotovo umetno zaustavili, kakor je bilo to med vojsko. Zdi se, da je taka umetna regulacija potrebna, da se omogočijo trajne reforme.

Pa bodisi kakor koli. Eno je popolnoma gotovo. Gotovo je, da nimajo pravice dvigati svojih cen za svoje proizvode po borznih kurzih le žitni producenti, industrijci in obrtniki, ampak da ima isto pravico tudi ročni in duševni delavec z ozirom na stvar, ki jo on prodaja, z ozirom na svoje delo.

Zato mora to pravico zahtevati.

SOCIALIZEM IN ETIKA.

ESEJI.

U V O D.

I.

»Človek more razdirati in ropati, pridobivati si zaklade in jih kopičiti, marsikaj iznajde in odkrije, toda velik je le, če njegova duša obseže vse bitje. Duševno smrt pomeni zanj, če svojo dušo obdaja s trdo, neobčutljivo skorjo navad in če okrog šume in ropotajo obrati (industrije), ki mu kakor velikanski oblak prahu zakrivajo dušno obzorje. To v resnici razdira notranje bistvo njegove nature, t. j. ljubezen, ki razumeva. Kajti človek po svojem bistvu ni suženj, niti svoj lasten, niti sveta, temveč ljubeče bitje . . .«

S temi besedami Rabindranath Tagore v Sadhani str. 24 pove isto kar tudi v drugih svojih spisih n. pr. v Nacionalizmu, da je namreč današnja kultura Evrope ničvredna, da ni prava nego naravnost — gnila. Tako sodi nepristran indijski pesnik Tagore o naši evropski kulturi torej tudi o njenem družabnem redu.

Isto si mora vsak človek priznati, kdor količkaj motri življenje z malo višjega vidika.

Če kdo ni še pred vojno tega spoznaval, ker mu je slučajno malo boljše materijelno stanje zatemnevalo jasen pogled, kdor še ni preje spoznal, da leži v celoti presojano, vsa kultura Evrope (o Ameriki in drugih deželah tu ne govorim, bo pa precej isto) v stremljenju po materijalnih dobrinah, v ostudnem konkurenčnem boju za bussines t. j. za profit, dalje v rafiniranosti periferičnih t. j. telesnih užitkov in pa, (kar je odločilno) v zanemarjanju duševnega življenja, ta je to lažje spoznaval v vojni, ko se je ta konkurenčni boj pod raznimi prapori nacionalizma in drugih laži-gesel pokazal v katastrofalnem bratomornem boju človeštva in pa po vojni, ko je videl, da je kljub strašni katastrofi in kljub navideznemu revolucionarnemu razpoloženju vendarle ostalo še največ vse pri starem, da stari nepoštenjaki v javnem življenju igrajo svojo vlogo naprej, masa človeštva pa je ostala pasivna, skoroda mrtva. In ta masa, je ostala pasivna in mrtva, ker je njena vzgoja bila, ako moremo sploh o vzgoji govoriti, suženjska, oziroma etično ravno tako neprobujena, da celo propadla, in sicer bolj kakor pred vojsko, kajti v vsej takozvani evropski kulturi, ki je slonela glavno v tem, da gre sila (seveda oborožena) pred pravico, v vsej tej kulturi ni bilo nobene srčne kulture, nobene pravičnosti in ljubezni do bližnjega, kar je prvi zakon in bistvo vsake človeške etike.

Če pa je torej kapitalistično-individualistični družabni red pred vojsko vladal in vojsko zakrivil, potem je treba tudi ob vprašanju etične kulture ta družabni red pobijati, ga razkrinkati in zastopati etično-poštenjši socializem, kajti to je gotovo, da se more socializem širiti in utrditi samo na podlagi etično-visoke ideje poštenja in pravičnosti, t. j. altruizma, torej

ljubezni do bližnjega. Vsa evropska »kultura« se je ravno v tej vojski pokazala za človeka, ki bi moral sočustvovati, torej ne pobijati, popolnoma ničvredna, in resnično gnila; gnila pa je, ker ni bilo in ker še ni prave kulture v masi in te ni v masi, ker je baš kapitalistični družabni red posamezniku dajal udobnost in večjo korist na stroške mase; torej je ustvaril temu principu odgovarjajoče naziranje o življenju in zastrupil vse ideale o nečem višjem, duševnem življenju oz. zadovoljstvu, katero ne sloni na telesnih užitkih, pridobljenih s profitom; zdaj pa je tako, da mora propasti človeška množica duševno in telesno. Razventega je dosedanji družabni red naravnost zanemarjal vzgojo ljudske mase in jo kvečjem pital z nazori o militarizmu in fevdalizmu, s čimer so se vzgajali hlapci na duši in telesu.

Da je pri vsem tem tudi cerkev (ne samo katoliška) s svojo pasivnostjo pripomogla do veljave taki laži-kulturi, to je poglavje zase, o katerem ob drugi priliki.

Kratko zbrano: Kapitalistični družabni red je s svojim individualistično-materialnim svetovnim naziranjem dosegel to, da etika poštenja in pravice ni mogla priti do veljave; torej je pospešil propast duševne kulture do današnjega nizkega gnilega stanja.

Ker pa kapitalistični družabni red po svojem bistvu ni mogel in ne more drugega doseči, za to je jasno, da je ta red že v naprej (a priori) kriv in napačen, in to baš iz praktičnih razlogov, kajti nič ne more bolj dokazati kakor praksa in izkušnja, da ta red izključuje in onemogočuje udejstvovanje etičnih načel pravičnosti, ki so pač eksistirali na papirju, ki pa jih je zlasti svetovna vojna privedla z militarizmom in njegovimi posledicami vred, ad absurdum t. j. do najsikrajnejše strahote in s tem dokazala prhllost te papirnate etike.

Torej ekonomski družabni red s svojo moralo, ki ne skrbi, da bi se etične ideje o ljubezni do človeka, o bratstvu in enakosti, mogle praktično udejstvovati, ker dela s svojim sistemom celo nasproti temu, ker žene mase ljudstva v najhujšo borbo za obstanek in to le v korist posameznika in s tem, da jo tudi duševno ne dviga, temveč jo celo ponižuje do suženjstva, tak red nima več pravice do eksistence, ker se je v praksi pokazal nezmožnim; zato ga je treba zameniti z boljšim, ki ima že z etičnega kakor znanstvenega stališča večjo veljavnost in upravičenost, ker se ozira na dobrobit množice ne pa posameznika; in to je socializem.

Ta socialnoekonomski problem, ki tvori program raznim več ali manj sorodnim socialističnim strankam, bi gotovo ne bil imel toliko privlačne sile, ako ne bi slonel na etično-boljši podlagi kot dosedanji sistem. In kakor se dandanes socializmu očita, da je preveč materialističen, sodeč po taktiki in praksi političnih strank in po ekonomskem cilju, vendar po moramo, ako gremo na dno tega socialnega problema upoštevati, da ima sistem socializma, ki hoče baš z ustvaritvijo gospodarsko-večje enakopravnosti (ne rečem absolutne), dvigniti etični nivo človeške družbe, tak cilj pred seboj, da ga ne more noben etik obsoditi samega materializma. Iz lastne skušnje tudi vem, da masi ideja socializma ni dojmjljiva v toliko in samo vsled novega

gospodarskega problema, nego veliko bolj vsled čustva, ki leži v povdaranju socialne pravičnosti oziroma enakopravnosti človeka, ki izpolnjuje svojo dolžnost. Ideja socializma, četudi navidezno ni v njej velikosti in globine svetovnega nazora, pa je vendar tako mogočna v svoji zahtevi po obči človeški pravičnosti, da ni čuda, ako hočejo dandanes vse politične stranke reklamirati socializem zase. Celo izrecno kapitalistično časopisje hoče slepomišiti s socialistično oz. demokratično frazeologijo. Zakaj pa stoji gospodarski sistem socializma etično višje od kapitalističnega?

Prvič ker z idejo združništva, socializacije, torej pravičnejše razdelitve nadvrednosti, ki jih ustvarja delo iz mrtve materije, praktično omogočuje izvedbo enakopravnosti oziroma pravičnejšo (!) živlensko eksistenco, ki bi iz dosedanjšega sužnja ustvarila prostega človeka višjih duševnih sil.

Ali ni v resnici kapitalist, katerega glavno svojstvo je poleg skoposti zavist ozir. lepše povedano konkurenčno stremljenje postati bogatejši kot njegov konkurent-podjetnik, suženj svojega kapitala? Da leži psihološki moment stremečega kapitalista gotovo v hrepenenju z večjo agilnostjo in povečanjem svojega kapitala izpodriniti ali uničiti drugega kapitalista, to je splošno znano in jasno, makar da kapitalist to dela podzavestno ali pa da samega sebe vara, češ da dela iz kakega bolj idealnega namena. Truisti, kakor so nastali v Ameriki, so po mojem mnenju, bolj znak resignacije, ker so velepodjetniki spoznali, da drugega velepodjetnika vendarle ni mogoče uničiti.

Da je torej kapitalizem z etičnega stališča nevzdržljiv, je tem bolj jasno, ako pomislimo, da vidimo v krogih, kjer je največ bogastva zbranega, tudi največjo amoralnost in telesno in duševno degeneracijo. O tem bi se dalo pisati posebno poglavje. (Dalje prihodnjč.)

—p—k.

KONZUMNE IN PRODUKTIVNE ZADRUGE.

(Nadaljevanje.)

VODILNE MISLI.

Združno gospodarstvo bodočnosti vstvarja, kot smo že zadnjic povdarili, na eni strani egoistični interes producenta in konzumenta, na drugi strani pa interese izravnavajoča, organizatorična, npravna sila. Obe ti dve sili vstvarjata iz združnih početkov, kakor jih imamo danes pred seboj združno gospodarstvo bodočnosti.

Interesni konflikti morajo siliti tako konzumno, kakor produktivno zadruho, da se spreminja v popolnejši združni tip, ki združuje konzumente in producente v mešani zadruhi, kakor jo predlaga Bauer v svojih socializacijskih načrtih. Jasno je, da boj med producenti in konzumenti ne more nehati. Vsa podobna pričakovanja se ne morejo izpolniti.

V konzumni zadruhi so gospodarji konzumenti. Ako ni zasigurala taka zadruha že po svoji ustavi nastavljenstvu večjega vpliva na zadruho, kakor

ga ima član-odjemalec ki ne stoji z vso svojo eksistenco v zadrugi, potem je razmerje moči med delavci-nastavljenici in člani-odjemalci nesorazmerno razdeljeno. To zadrugi ni v korist.

Enako pa je tudi s produktivno zadrugo. Tudi v njej je protiutež druge interesne skupine potreben. Drugače se omeji taka zadruga zelo lahko na določeno število članov in postane navadna trgovska družba.

Če trdimo, da je zlasti za produktivno zadrugo protiutež odjemalcev nujno potreben, pa moramo vendar povdariti, da se nam zdi pri vseh zadrugah, zlasti pa pri teh, eden najvažnejših pogojev za obstoj in pravilen razvoj v tem, da znajo varovati interese delavstva in nastavljenstva bolj, kakor privatna podjetja. Potrebna je tu, če smemo povedati to tako, kakor bi rekli kapitalisti, neke vrste soudeležba na dobičku. Seveda si tudi od tega ne smemo vsega obetati: samo s tem in brez uveljavljanja sile in interesov celote in brez zadružne ideologije se ne more nič velikega ustvariti. Samo trgovska, kapitalistična mentaliteta ni v stanju zadrugo graditi. Najti pravo mejo med celoto in osebnostjo, med avtonomijo in centralizmom, to je sploh eden najvažnejših zadružnih problemov. To postaja zlasti jasno, če zasledujemo najprej tendence ali razvojne smeri zadružnega gibanja.

S tem, da smo postavili mesto podjetnika zadružni obrat, smo spremenili kapitalistično gospodarstvo šele na spodnji, najnižji stopnji. Tako gospodarstvo bi slonelo in sloni na z n o t r a j na novih zadružnih načelih, n a z u n a j pa je navaden kapitalističen obrat.

Če taki obrati nimajo nobene zadružne vezi med seboj, pa vendar medsebojno trgujejo, potem so delci širšega kapitalističnega družabnega gospodarstva, ki ga veže, prav kakor na nižjih stopnjah, kapitalist-podjetnik.

Iz tega razloga je najširša centralizacija, obsegajoča v zadnjih ciljeh vsa gospodarstva v državi in koncem koncev vsa gospodarstva na svetu, končni cilj zadružništva.

Šele taka centralizacija bi bila v stanju premagati kapitalistično gospodarstvo in postaviti na njegovo mesto zadružno gospodarstvo, gospodarstvo po načrtu, ki bi vse samo pridelovalo in kjer bi postale vezi med konzumenti in producenti, ki jih kapitalistično gospodarstvo le od slučaja do slučaja vpostavlja, stalne.

Če si postavimo tak cilj, potem vidimo, kako nujno potrebno je, da znamo združiti centralizem z najširšo avtonomijo, ki je s tem združljiva in ki mora segati prav dol do posameznika.

S tem država ne računa — zato je njen aparat za gospodarstvo docela nesposoben. Za gospodarstvo je treba neposrednosti, samostojnosti. S tem tudi komunistični teoretiki često ne računajo. — Zato gledajo s prezirom na delo, ki vstvarja izhajajoč od spodaj, njihov družabni ideal in ne morejo pripisovati vsemu delu, ki išče v dolgotrajnem trenju misli in praktičnega dela pravo sredo med avtonomijo in centralizmom. Kako se bo našla ta sreda? Temelj za zadružno stavbo je v početkih zadružništva že podan in ni res, da zadruga ni prav nič družega, kakor pravna oseba v kapitalističnem

gospodarstvu, čeprav je to na drugi strani res. Že sedaj obstoja med združnim kapitalom in med kapitalom recimo delniške družbe velika razlika. Zadržni kapital se ne more razdeliti, k večjemu ob likvidaciji med združnike. To ima za posledico, da združne rezerve ne večajo vrednosti združnega deleža, med tem ko povečajo rezerve recimo delniške družbe takoj kurzno vrednost delnice. Tu se rezerve neprestano delijo med delničarje, tudi če se ne izplačajo, ker se lahko delnica vsak čas proda; tam pa so rezerve nedeljive, tam ostajajo družaben kapital.

Vsaj, ako se uveljavi novi združni zakon, ki zabranjuje v načrtu tudi za slučaj likvidacije zadržne delitev rezerv, določajoč, da ima pripasti v tem slučaju rezerva zadržne združni centrali, v koji je družba včlanjena, se bo lahko trdilo, da pomenjajo združne rezerve — podružabljenje produktivnih sredstev.

Proti temu ne govori dejstvo, da ostajajo ta sredstva v posesti tistih, ki ž njimi obratujejo in da imajo ti posestniki pri obratovanju široko avtonomijo. To bo moralo ostati, ker nočemo birokratičnega gospodarstva, ki bi moralo biti slabo. Centralizem se mora omejiti na normiranje gospodarstva, v kolikor je to za enoten gospodarski načrt potrebno. Zato mora ležati lastnikova pravica, moč pri centrali — a centrala si mora pridržati le malo funkcij. Dejansko gospodarstvo pa mora prepuščati avtonomnim organom, ki gospodarijo samostojno na področjih, kojih velikost določa tehnična smotrenost.

To je združništvo v izgraditvi, kakor jo zahtevajo razvojne tendence, ki so v njem. Vsakemu se bo vrinila misel: Ali ne gre za podobnim ciljem tudi socializem?

Za istim ciljem gre. Socializem in združništvo sta paralelni gibanji. Samo, da hoče priti socializem do cilja po politični poti, združništvo pa vrši podrobno delo.

Zato so zveze med obema gibanjima tako ozke, da je tudi medsebojna podpora potrebna. S tem smo deloma že odgovorili na vprašanje, ali naj bo združništvo politično, ali nepolitično: Združništvo je formalno nepolitično, mora pa se za politiko brigati, zato ker je vsako drobno delo, kakor velik pomen samo na sebi tudi ima, tako dolgo brezuspešno, dokler ga politična sila države ne podpre, oziroma mu celo nasprotuje.

Če se kljub temu ne more kratkomalo trditi, da mora obstojati to razmerje med združništvom kot takim in med socialistično stranko ima to svoj razlog v tem, da je socializem kot ideja širši kot okvir ene stranke in da segajo socialistične sile iz stranke, koji je socializem glavno zbiralno načelo, tudi v druge stranke. Seveda ustvarjajo tudi te sile združništvo.

To ni nobena nesreča.

Nujno potrebno pa je vkljub temu, da se združništvo vkljub tej mnogoličnosti po pokrajinah, deželah in državah v skupnih interesnih zastopstvih koncentrira in da računa tudi s političnimi silami.

Brez centralizacije ni združništva, brez kooperacije s političnimi silami ni pravih uspehov za združništvo.

DR. M. K.

K POGLAVJU O NEPOSREDNIH DAVKIH.

Navajeni smo čitati v časopisih, kako plačujemo mi Slovenci, mi Prečani več davkov, kakor Srbi. Srbi pa nam tudi včasih očitajo, da mi živimo na njihove stroške.

Če nočemo uganjati demagogije in če nočemo slepo ponavljati gesel o tem, kdo živi na stroške drugega, moramo konkretno načeti to vprašanje.

Najprej si moramo biti na čistem, da je točen odgovor na stavljeno vprašanje nemogoč.

Vzemimo položaj, kakor je bil dosedaj. Država je vedno več izdajala kot je prejemale. Deficit se je pokrival s posojili v tej ali oni obliki. Vsi smo živeli od dolgov in niti ena pokrajina ni bila aktivna, če se izdatki približno pravično porazdele, vpoštevajoč, da morajo pač vse pokrajine participirati tudi na skupnih državnih izdatkih, kakor n. pr. za vojsko. In ravno ti izdatki so relativno največji. Če so potrebni, je, seveda druga stvar. Skupna svota našega deficita do l. 1922 odgovarja približno izdatkom za vojsko od našega zedinjenja. Gotovo zanimiva konstatacija.

Kar se tiče pokritja za državne izdatke potom trošarine, neposrednih davkov, carin, dohodkov pošt, železnic itd. je izračunanje, koliko plača posamezna pokrajina skupno sploh nemogoče. Če ravno ne velja sledeče za celo dobo od 1. decembra 1918 dalje, vendar pa je že koncem l. 1921 bil položaj ta, da so, razun neposrednih davkov, za vse druge dajatve bili v celi državi enaki zakoni. Od konzuma, življenja je torej zavisno koliko plača posameznik teh posrednih dajatev v državno blagajno. Če bi te dajatve ne bile tako visoke, da v resnici sopomagajo vzdrževati draginjo, bi mogli gotovo biti vsaj s tem zadovoljni, da je posredno obdačenje v celi zemlji enako.

Drugačna pa je stvar pri neposrednih davkih. Ti še niso izenačeni. To je gotovo ne samo gospodarsko krivično, ampak tudi politično škodljivo. Tembolj, ker je naše mnenje, da bi pri dobri volji merodajnih faktorjev mogli imeti že danes enoten zakon o neposrednih davkih za celo državo. Tako se nam pa obeta šele za l. 1923.

Kako je torej z neposrednimi davki? Najprvo pogledjmo na koliko so proračunani (sicer še ne končno) za leto 1922: na nekaj manj kot na 600 milijonov dinarjev pri celotnih proračunanih dohodkih uravnoveženega proračuna nad 6 milijard. Te številke se bodo gotovo spremenile, a eno stoji: vsi neposredni davki znašajo komaj 10% državnih dohodkov! Pri tej konstataciji spregledamo takoj, kako mnogi žive v napačni misli, da so ti davki stebler našega letnega finančnega gospodarstva. Morali bi biti, a niso. To je napaka.

Davčnih sistemov neposrednih davkov imamo v državi več in sicer za vsako historično pokrajino svojega, čeprav niso to povsod »sistemi«.

Kratek pregled v glavnih obrisih nam pokaže sledeče:

	Slovenija in Dalmacija	Hrvaška in Vojvodina	Srbija	Bosna
realni davki	zemljarina	zemljarina	zemljarina	{ desetinski pavšal davek po vrednosti zemljišča, davek na gozdno posest
	hišno najemni davek hišno razredni davek	hišno najemni davek hišno razredni davek	} davek na zgradbe	
posebni davki	obča pridobnina	{ tecivarina rudarski davek	davek na dohodka od „radnje“	{ tečevina davek na kroš- njarjenje
	osebna pridobnina	posebna pridobnina	davek od dohoda in kapitala	
	rentni davek	davek na obresti in rente		
	dohodarina	{ obča dohodninska doklada dohodarina	davek na dohodek od osebnega dela	davek od stalnih dohodkov (plač)
	plačarina			
	davek na tantijeme			
		davek na imetje		
			osebni davek na glavo	
			točarina	

K tej tabeli je pripomniti, da so pokrajine navedene po tistem vrstnem redu, kakor njihovi davčni sistemi odgovarjajo modernim zahtevam. Posamezni v isti vrsti navedeni davki niso morda enaki, ampak imajo nekatere sličnosti, tako, da se jih more primerjati.

Če hočemo visokost celokupnih neposrednih davkov ene pokrajine z drugo primerjati, da konstatiramo, kje se plača več ali manj davkov, nas to ne bo pripeljalo k jasnosti. Zato je potrebno, da primerjamo kako so posamezni stanovi, imetja itd. v poedinah pokrajinah obdačena.

Tako primerjanje je iz raznih razlogov težko, celo nemogoče, vsled različnosti davkov. Ali vsaj približno sliko si zamoremo vstvariti.

Iz nekega takega sestavka¹⁾ povzamemo sledeče vzglede:

¹⁾ Dušan P. Letica, načelnik min. fin. »Uoči naše poreske reforme« v 15. in 16. št. »Jugoslovenskega Lloyd« iz l. 1922.

Plača davka v dinarjih okroglo v

Primer :	v Sloveniji in Dalmaciji	Hrvaški in Vojvodini	Srbiji	Bosni
1. Hiša vredna 50.000 Djn, 25.000 Din 5 ⁰ / ₀ dolga, dva družinska člana nad 21 let, kosmata najemnina 4000 Din, v polovici hiši stanuje lastnik sam ter plača:	v Ljubljani 1469 izven Ljubljane 941	različno od 610—1079	443	538
2. Zemljišče vredno 50000 D. s 25.000 D. 5 ⁰ / ₀ dolga, srednja kakovost. 2 rodbinska člana nad 21 let, hiša vredna 2500 Din, (zemljišče bi bilo seveda v posameznih pokrajinah različno veliko radi enake vrednosti.) Lastnik plača:	(6·25 ha) 36	(5—6·66 ha) 100—141	(6·25 ha) 114	(10 ha) 133
3. Obrtnik, (2 rodb. člana čez 21 let), ki je vložil v svojo obrt poleg svojih 25000 Din še po 5 ⁰ / ₀ izposojenih 25000 Din, čisti dohodek 4000 Din.	Ker je pridobnina kontingentiranje je izčunanje nemo-goče	1150—1308	443	446
4. 25000 Din dano na posojilo po 5 ⁰ / ₀ , kolik je davek od dohodka iz tega kapitala:	80.	361	295	182
5. Delniška družba z 1 milj. Din delniškega kapitala in 138.000 Din bilančnega letnega čistega dobička plača:	49.104	46.722 (v Vojvodini celo nad 50.000)	27.598	38.657
6. Samski dež. uradnik 3600 Din letne plače in stanarine in 4500 Din draginjske doklade, skupno 8100 Din plača:	139.20	126.50	139.20	139.20
7. Zasebni uradnik z 8100 Din letnih služb. prejemkov	184.86	770.67 (v Vojvodini nekaj več)	1.439	160.08

Iz navedenih vzgledov vidimo ne samo to, da imajo nekatere pokrajine globlje v žep segajoče davke, ampak, kar je glavno, da posamezni sloji niso enako obdačeni, v čemur vidimo nevarnost, da se en sloj v delu države more razvijati na škodo istega sloja v drugem delu države. Ustvarjajo se neenaki eksistenčni pogoji. Posebno je ogrožen obstoj in razvoj slovenske velike industrije, ne samo vsled visokega davka, ampak, ker je v Srbiji obdačenje društev, ki polagajo javne račune bistveno nižje. Neenakost povečujejo še avtonomne doklade, ki gredo n. pr. v nekaterih občinah celo čez 2000⁰/₀.

Tudi davčno breme, ki ga nosi tovarniški delavec je neenako. N. pr. samski delavec z 10.000 dinarji letne mezde plača v Sloveniji davka okroglo 380 dinarjev, v Srbiji 215 dinarjev, oženjen delavec z 1 otrokom in 8000 dinarjev letne mezde v Sloveniji 254 dinarjev, v Srbiji 196 dinarjev, samski delavec z 15.000 dinarji mezde v Sloveniji 1800 dinarjev, v Srbiji samo 316 dinarjev!

Ce vpoštevamo še, da funkcionira davčni aparat v raznih delih države različno, tedaj so neenakosti še občutnejše.

Klic po izenačenju neposrednih davkov v državi je torej opravičen. Manj radi tega, ker bi posamezni teritoriji kot taki preveč ali premalo davka plačevali, ampak zato, da se z neenakimi davčnimi zakoni ne vstvarja različnih razvojnih pogojev za posamezne gospodarske enote iste vrednosti in istih dohodkov, dalje zato, da se ob izenačenju davčne zakonodaje o neposrednih davkih uvede moderni sistem progresivne obdavitve dohodka in pri tej priliki preskrbi za povečanje dohodkov iz neposredne obdavitve in obenem zmanjša neznosna bremena indirektnih davkov.

DR. STEFAN SAGADIN:

PARLAMENTARNA VLADAVINA IN SISTEM DVEH DOMOV.

III.

(Konec.)

Dvodomni sistem ni bil samo v tuji državnopravni vedi predmet mnogih študij, tudi v srbski javnopravni literaturi je o njem mnogo pisanega.

Že v »besedi«, s katero je namestništvo v decembru 1868 otvorilo seje ustavnega odbora, ki je imel nalogo, da izdela prvo ustavo, »katero je Srbija sama sebi dala« — poprej jih je dobivala od Porte — se govori obširno o dvodomnem sistemu. Še obširnejša je bila debata o tem v odboru. Vnevič pride to vprašanje na dnevni red leta 1881. povodom načrta nove ustave pod ministrstvom Piroćanac. Takoj na to izide v »Radu« (1881.) Geršičeva študija »Gornji dom«, katero Slobodan Jovanović označuje kot »do danes najizcrpnejšo kritiko dvodomnega sistema«. Sledijo Vladan Gjorgjević »Gornji dom Srbije« (Olačbina, 1888.), Milovan Milovanović »Naša ustavna reforma« (Odjek, 1888.), Milutin Garašanin »Jedan ili dva doma« (Pogled, 1889.), Slobodan Jovanović »Dvodomni sistem« (Branich, 1898.), zopet Milovan Milovanović »Jedan ili dva doma« (Dnevnik, 1901.), Živojin Perić »La nouvelle Constitution Serbe« (v Bulletin de la Société de Legislation comparée, 1903.), in konečno velika monografija Slobodana Jovanovića »Dvodomni sistem« (Politične in Pravne razprave, 1909.).

Pri takem stanju stvari izgleda, da se ne da ničesar več o tem predmetu povedati, kar ni že obširno in boljše obdelano celo v naši jugoslovenski književnosti.

Toda ravno leta 1909. se pojavi konflikt med domom lordov in domom komun na Angleškem, ki se konča z takozvano Parliament Bill leta 1911. Tukaj najdemo za študij dvodomnega sistema in njegovega funkcioniranja v parlamentarni vladavini nove pobude. Istočasno namreč, ko na Angleškem zgubi dom lordov skoro vse svoje pravice in ves političen vpliv, gre na Francoskem razvoj v diametralno nasprotni smeri, v smeri krepljenja pozicije senata, ki leta 1913 vrže kabinet Briand-a pri vprašanju proporca,

Kakor sploh vsi državnopravni problemi na Angleškem, tako se je tudi vprašanje enega ali dveh domov od nekdanjih razpravljalo samo s stališča prakse. Že pred več stoletji postojita tam dva doma, in nikdar, tudi v najnovejšem času ni bilo vprašanje, ima li se zakonodajna oblast deliti v dva doma in zakaj, ampak samo, kakšno naj bo razmerje med obema domoma, katere pravice in politični vpliv naj pripadajo enemu ali drugemu domu.

Na Francoskem, kjer se dvodomni sistem pojavlja šele v revoluciji, ni bilo to vprašanje praktične, ampak doktrinarne, načelne narave. Montesquieu zastopa idejo dveh domov v imenu načela delitve oblasti, Rousseau se protivi gornjemu domu v imenu narodne suverenosti. Prvemu je gornji dom potreben kot zadnja konsekvence delitve oblasti, da se s tem omeji zakonodavna oblast, ki ne more biti omejena po zakonih, kakor sta sodna in izvršilna oblast. S sistemom dveh domov se omejuje zakonodavna oblast s tem, da se oba zakonodavna tela medsebojno omejujeta. Delitev zakonodavnega tela v dva doma služi Montesquieuju v iste svrhe kakor pisana ustava in sodelovanje šefa izvršilne oblasti v zakonodaji.

Rousseau smatra, da je dvodomni sistem v nasprotju z narodno suverenostjo, ki je nedeljiva. Zakon je volja naroda, narod pa ne more imeti istočasno in o istem predmetu dveh raznih volj. Poleg tega načelnega stališča navaja se proti gornjemu domu praktični razlog, da se z obstojem dveh domov otežavajo potrebne reforme in ustvarja možnost paraliziranja zakonodavne oblasti.

Ustavno življenje na Francoskem je sledilo zdaj Montesquieuju, zdaj Rousseauju. Ustavotvorna skupščina leta 1791. ni osvojila dvodomnega sistema. Še le po izkustvu z konventom se vrača Francoska k ideji dvodomnega sistema (ustava iz l. III. — 1795, »Direktorska ustava«), ustava iz leta VIII — 1800 pa preide celo v drugo skrajnost in ustvari tri zakonodavna tela. Od cesarstva do revolucije leta 1848. traja dvodomni sistem, ustava iz leta 1848. vrača se k enodomnemu sistemu.

Šele republika po drugem cesarstvu vspostavi zopet dvodomni sistem, ko da senatu značaj gornjega doma.

Toda, med tem ko prihaja francoski senat v toku časa do vedno večje moči in skoro popolne ravnopravnosti s skupščino, zmanjšuje se moč in ugled doma lordov na Angleškem. Najprej zgubijo lordi pravico odločevanja v financah. Že leta 1407. priznava Henrik IV. v tem pogledu domu komun iniciativo. Ko leta 1593. lordi v poslanici opozore na finančno stanje, označi to dom komun kot prekoračenje kompetence. Leta 1671. zgubi dom lordov pravico amandement-a v finančni zakonodaji. Ostane mu samo pravica zavrnitve finančnega zakona v celoti; leta 1911 zgubi tudi to pravo, tako da od tedaj sploh ne sodeluje v finančnih stvareh, njegovo sodelovanje v drugi zakonodaji pa je skrčeno na minimum: na suspensivni veto.

Kateri so vzroki, katere so tiste vplivajoče sile, ki so dovedle do take popolnoma različnega razvoja gornjega doma odnosno dvodomnega sistema na Angleškem in na Francoskem?

Redslob-ova primerjalna študija parlamentarnega režima pokazuje jasno, da ležijo vzroki v bistvu parlamentarnega režima samega, kakor se je razvil na Angleškem na eni, na Francoskem na drugi strani.

Ko leta 1860 dom lordov odgodi nek zakon finančnega značaja, vzame dom komun prihodnje leto predpise tega zakona v redni budget. Sedaj lordi popustijo, dom komun pa pri tej priliki prizna, da se sicer res more dom lordov za odklonitev kakega finančnega zakona v celoti sklicevati na ustavni običaj, vendar obsoja tak akt, češ da ni v soglasju z duhom ustave. Zakaj? Odgovor na to daje nam potek spora med obema domoma v letih 1908—1911. Dom lordov zavrne budget kabineta Asquith. Vlada ni mogla popustiti v posameznih prepornih točkah, ker bi s tem priznala lordom pravico ammdement-a v finančni zakonodaji, ravnotako pa tudi na drugi strani vlada ni mogla odločitev spora predložiti narodu, ker bi s tem da la domu lordov pravico, da more prisiliti razpust domakomun.

Isti slučaj je pri vprašanju druge, obče zakonodaje. Ko leta 1884 dom lordov zavrne reformo volilnega reda, izjavi Gladstone, da ne bo apeliral na narod. Takrat se spor odstrani po intervenciji kraljice. Gladstone zavzema isto stališče 1893. in 1894., ko lordi zavrnejo Home Rull Bill. On nikakor ni pristal na to, da se s a m o r a d i s p o r a m e d o b e m a d o m o m a a p e l i r a n a n a r o d, ampak samo na to, da se načelni problem ustavnega razmerja obeh domov predloži narodu. Konflikt postane akuten, ko leta 1906 pridejo zopet liberalci na krmilo. Dom lordov v štiri-letni perijodi zavrne vsak zakon, sklenjen od liberalne večine proti konzervativni manjšini; zakonodaja je prišla na mrtvo točko. To je moment za definitivno rešitev zakonodavnih kompetenc obeh domov, ali jasnejše vprašanje, ima li gornji dom pravico veta, more-li izsiliti razpust doljnega doma.

Aksijom parlamentarnega režima je, da more razpustiti skupščino samo vlada in v zadnji vrsti monarh, to je: a p e l n a n a r o d m o r e s t o r i t i s a m o e k s e k u t i v a p r o t i l e g i s l a t i v i, ne pristoji pa to borbena sredstvo enemu domu proti drugemu, ker sta oba doma dela legislative, dela, ki se morata med seboj dopolnjevati, nikakor pa eden drugega nadvladovati. Ona nista naravna nasprotnika. Zaradi tega se mora najti drug izhod, ako prideta gornji in doljni dom med seboj v spor.

Ta izhod je na Angleškem odprla leta 1911 slovita Parliament Bill: Ako kakšnega finančnega zakona (money-bill), katerega je dom komun sprejel in pred začetkom zadnjega mesca parlamentarnega zasedanja predložil domu lordov, le-ta ne sprejme v teku enega mesca, tedaj dobi zakon s sankcijo krone zakonito moč brez ozira na sklep lordov; zakoni drugega značaja stopijo v moč brez ozira na stališče gornjega doma, ako jih je dom komun sprejel v teku treh sukcesivnih zasedanj in v intervalu od najmanj dveh let med prvim predlogom in tretjim glasovanjem.

S tem je, kakor naglašeno, zgubil gornji dom pravico sodelovanja v finančni zakonodaji, v drugi pa se njegove pravice skrčijo na suspenzivni veto. Razlika glede finančne in druge zakonodaje se opravičuje samo stem,

da se finančne stvari ne more brez škode odlagati in je zato suspenzivni veto tu neporaben.

Da je tudi drug modus za poravnanje spora med obema domoma mogoč v parlamentarni vladavini angleškega tipa, vidimo v Koloniji Victoria, v Avstralski konfederaciji in v Južnoafriški Uniji. V koloniji Victoria se je rešil spor leta 1881 na tak način, da se je reformiralo gornji dom in ga približalo sestavi doljnega doma, torej da se ni korigirala kompetenca, ampak sestava gornjega doma. V Avstralski konfederaciji se v slučaju daljšega nesoglasja razpuščata oba doma. Ako po tem spor še traja, glasujejo člani obeh domov v skupni seji. V Južnoafriški Uniji je isti modus, samo v toliko skrajšan, da se brez razpusta glasuje v skupnem kolegiju.

Vsi ti drugi izhodi iz krize med obema domoma imajo svoj razlog v različni sestavi gornjega doma. V bistvu ostane angleški tip, premoč doljnega doma, reprezentanta najširših slojev celega naroda. V Belgiji, kjer je senat po sestavi in ustavi ravnopraven skupščini, omejuje se sam, s tem da samo ublažava, vodstvo pa prepušča skupščini.

Kakšen je torej položaj gornjega doma v angleškem parlamentarnem režimu? Gornji dom ne more vreči vlade, njena usoda ni odvisna od gornjega doma. To je glavno, vse drugo je samo posledica tega. Gornji dom je radi tega legislativno telo *d r u g e g a r e d a*, in njegova naloga je glavno v tem, da prepreča prenačljeno zakonodajo, ki bi ne bila v soglasju z voljo naroda. Njegov veto stori, da je potrebno drugo in tretje glasovanje in odpira možnost, da stopi vlada in doljni dom v kontakt z narodom. In ker se lahko v toku treh zasedanj spremeni mišljenje naroda in številno razmerje strank v parlamentu, posebno kadar v meddobju poteče skupščinska perioda in pride do novih volitev, je opravičen sklep, da ima gornji dom v angleškem parlamentarizmu še vedno velik vpliv na zakonodajo in državne posle, če tudi se danes ne more več trditi, da je gornji dom za parlamentarni režim angleškega tipa potreben in da tvori njegovo bistno sestavino.

Na Francoskem je položaj senata ravno tako sporen v praksi kakor v teoriji. Esmein, Barthelemy, zastopata glede sodelovanja senata v finančni zakonodaji stališče popolne ravnopravnosti obeh domov, Gambetta stoji na drugem ekstremu, pod vplivom angleških institucij. Neko srednjo teorijo ima Diguil. Kar se zakonodaje druge vrste tiče, posebno ustavne revizije, odgovornosti vlade pred senatom, njegove pravice, zrušiti vlado, se teoretiki drugače grupirajo. Diguil zastopa ravnopravnost obeh domov, Esmein in Dupriez osporavata dvojno odgovornost vlade radi nezmožnosti voditi politiko. Praksa omahuje, toda, kakor smo že poudarili, opaža se tendenca v smeri krepljenja položaja senata, četudi se ne teži doseči popolne ravnopravnosti. Redslob označuje ta položaj kot »polovičarsko ravnatežje«. V detajle se ne moremo spuščati.

Če se zdaj na koncu vprašamo, kaj je glavni vzrok teh različnih razvojnih tendenc glede položaja gornjega doma v parlamentarni vladavini angleškega in francoskega tipa, more biti odgovor samo ta: tukaj monarhija, tam republika.

Vsaka vlada, ki temelji na širokih masah naroda, demokracija, potrebuje po svoji naravi nekega konzervativnega partnerja. V monarhiji je ta partner krona, zaradi tega prekarnejši položaj gornjega doma. V republiki zgodovinskega partnerja one moči, kakor je krona, ni. Čisto kakor po mehničnem zakonu se radi tega krepiti potreba in moč gornjega doma. V republikah drugega tipa (Zedinjene države, Švica) pa se pojavlja čisto novi konzervativni činitelj: referendum.

SVETLIN IVAN:

DRAGINJSKE ŠTEVILKE.

Predmet	Mesečna potreba za 5člansko družino (mož, žena in 3 otroci)	Februar		Marec	
		za enoto	skupaj	za enoto	skupaj
moka 0	15 kg	25.—	375.—	27.—	405.—
moka za kuho . . .	10 "	24.—	240.—	26.—	260.—
moka krušna . . .	10 "	22.—	220.—	24.—	240.—
koruza	20 "	14.—	280.—	15.50	310.—
krompir	70 "	6.—	420.—	7.—	490.—
fižol	3 "	15.—	45.—	16.—	48.—
meso I	11 "	38.—	418.—	48.—	528.—
meso II	10 "	32.—	320.—	36.—	360.—
mast	3 "	88.—	264.—	96.—	288.—
sol	1 "	9.60	9.60	10.—	10.—
olje	1.5 l	88.—	132.—	92.—	138.—
riž I	2.5 kg	40.—	100.—	40.—	100.—
riž II	2.5 "	34.—	85.—	34.—	85.—
sladkor v kockah .	2 "	64.—	128.—	66.—	132.—
sladkor kristal . .	2 "	56.—	112.—	60.—	120.—
kava Santos	0.7 "	100.—	70.—	120.—	84.—
kava Rio	0.7 "	108.—	75.60	116.—	81.20
frank	0.1 "	52.—	5.20	52.—	5.20
milo	1 "	52.—	52.—	54.—	54.—
kislova kislina . .	0.5 l	100.—	50.—	100.—	50.—
čaj	0.1 kg	200.—	20.—	200.—	20.—
mleko	20 l	8.—	160.—	10.—	200.—
rum	0.5 "	108.—	54.—	112.—	56.—
drva	1 m	280.—	280.—	300.—	300.—
premog	4 q	95.—	380.—	113.—	452.—
čevlji	pol para	600.—	300.—	550.—	275.—
kamgarn	1 m	900.—	900.—	900.—	900.—
ševiot	1 "	600.—	600.—	600.—	600.—
molinos	2 "	45.—	90.—	50.—	100.—
stanarina	2 sobi, 1 kuhinja	200.—	200.—	200.—	200.—
Skupaj . . . K			6.345.40		6.891.40

Pregled draginjskih številk v posameznih mesecih.

Mesec	K	Mesec	K	Mesec	K
Julij 1914	179.64	April 1921	3805.10	Januar 1922	5271.30
Julij 1920	3509.80	Julij 1921	3866.30	Februar 1922	6345.40
Januar 1921	3861.50	Oktober 1921	4500.90	Marc 1922	6891.40

Pripomba: Razlaga teh draginjskih številk se nahaja v 1. in 2. številki »Naših zapiskov«.

PREGLED. GOSPODARSTVO.

Nova trgovska politika sovjetske Rusije je imela za posledico velikopotezno reorganizacijo komisarijata za zunanjo trgovino. Ta komisariat se deli sedaj v dva glavna oddelka, v politični in trgovski. Politični oddelek se bavi z upravo, zakonodajo in vsvarjanjem stikov z inozemstvom. Trgovski oddelek pa s snovanjem in nadzorovanjem delniških družb, ki naj bi vzele zunanjo trgovino neposredno v roke. Pri prvi od teh ustanovitev, pri »Prvi ruski delniški družbi za izvoz in uvoz«, je udeležena z 51 odstotki država, z 49 odstotki pa kooperative in domači in tuji privatniki.

Draginjske številke v Švici in na Angleškem. V Švici so se gibale draginjske številke v švic. frankih takole:

1. juni 1914	1,066.70
1. juni 1919	2,565.16
1. januar 1922	2,021.09
1. februar 1922	1,912.80

Tudi na Angleškem cene stalno padajo. V novembru l. l. so bile cene še za 176 odstotkov višje kakor v miru, decembra pa že samo za 92, januarja t. l. pa že komaj za 58 odstotkov.

STROKOVNI PREGLED.

Iz biroja amsterdamske strokovne internacionalne se poroča: V seji biroja internacionalne strokovne zveze, z dne 3. in 4. februarja 1922, ki se je vršila v Amsterdamu, se je sklenilo:

Z ozirom na to, da ima mednarodno organizirano delavstvo dolžnost, da dvigne ob priliki konference v Genovi svoj glas, se sklicuje od Mednarodne strokovne zveze posebna konferenca v isti kraj in ob istem času, ko se bo vršila tam oficialna konferenca.

Na tej konferenci bodo sodelovali: Izvrševalni odbor Mednarodne strokovne zveze to je razven biroja po en zastopnik 10ih skupin iz kojih so sestavljene centrale

Mednarodne strokovne zveze, po en zastopnik strokovnih organizacij vsake dežele, dalje tajniki najvažnejših strokovnih zvez.

Na isti seji se je določil za mednarodni svetovni kongres, ki se bo vršil mesca aprila v Rimu sledeči dnevni red:

1. 8 urni delavnik in gospodarska reakcija.

2. Ekonomska vpostavitve Evrope.

3. Boj proti militarizmu in delavstvo.

Dalje se je bavil biro s pomožno akcijo za gladojoče rusko ljudstvo. Že sedaj je zagotovila delegacija zveze 3000 otrokom pomoč. Strokovna internacionala bo po tej poti nadaljevala in se obrača z novim in nujnim pozivom za pomoč na vse pri njej včlanjene proletarske množice.

Delavske plače v Nemčiji. Stavbinski delavci in mizarji 14—16 mark na uro; tobačni delavci: strojniki po 1000 mark, navadni delavci po 70 mark, delavke po 450 mark na teden; čevljarji: moški od 11 do 18 mark na uro, ženske od 9 do 11 mark na uro; kovinarji: 1680 do 3810 mark na mesec, poročeni 200 mark več; pivovarniški delavci: 580 mark na teden moški, 390 mark na teden ženske; usnarji: 13 do 16 mark na uro. (Marka je vredna po današnjem kurzu od 0.95 do 1 krono).

Strokovno gibanje. Vsled naglih izprememb denarne vrednosti je postalo potrebno, da gleda delavstvo na to, da bodo ostale njegove plače tudi dejansko, ne le v denarnih številkah vsaj na enaki višini. To se pravi plače se morajo večati vzporedno z draginjo. Kako bi se dalo to tehnično izvesti? Najprikladnejši bi bil po našem mnenju tale način: Ko se napravi mezna pogodba, se ugotovi ob enem za kakšno draginjsko številko so plače navedene v mezni pogodbi, veljavne. Nadalje se ugotovi, da se imajo spreminjati plače sorazmerno z gibanjem draginjskih številk. Recimo, da se je napravila mezna pogodba aprila 1921. Takrat je znašala draginjska številka 3805.10. Ako je imel kdo v pogodbi 3000 K plače, koliko mora dobiti, ako znaša draginjska številka v januarju 5271.30? V to svrhu je treba deliti 5271.30 s 3805.10. Številka 1.38, ki jo tako dobimo, je številka, s katero moramo plačo 3000 K pomnožiti. Tako dobimo

za januar plačo 4140 K. (Primerjaj s tem članek; Draginjske številke). Namesto draginjskih števil, kakor so sestavljene v »Naših zapiskih«, je seveda mogoče sestaviti množino življenskih potrebščin tako, kakor bi to potrebam kakega kraja bolj odgovarjalo. Seveda mora ostati pri računanju draginjskih števil množina potrebščin vedno ena in ista. Kdor misli, da je prav, da vzame v račun mesto cele vrste predmetov, en sam predmet, recimo pšenico, lahko tudi to stori. V tem slučaju bi bila cena za enoto pšenice tudi draginjska številka.

REVIJE, PUBLIKACIJE IN POLEMKA.

Komunistični koledar za navadno leto 1922. Trst 1922. Izdala Socialna Matica Ljudskega odra. Uredil Ing. Drag. Gustinčič.

Ta koledar je obširna knjiga. Strani 242.

Posebno zanimivi so propagandni in informativni članki, ki zavzemajo večji del knjige. Ker citira koledar tozadevno po večini teže Tretje internacionale in sovjetskih kongresov, je ta del koledarja za vsakega zanimiv.

Socialističnih strank desnice in centra sicer koledar ne presoja nikjer mirno in objektivno. Vendar pa je najti v njem marsikako pravilno sodbo o načelnih razlikah med posameznimi socialističnimi skupinami, kakor jih je ustvarila povojna doba. Točna se nam zdi karakteristika Tretje internacionale na strani 67, kjer pravi Koledar (Avin): »Naslednji momenti označujejo komunistično internacionalo: brezpogojna avtoriteta; vztrajno neumorno delo; brutalna jasnost programa; stroga centralizacija vseh proletarskih sil in proletarskega gibanja; odločna zahteva, da se podredijo vsi nacionalni interesi interesom svetovne revolucije. —

Tu ni nikake avtonomije v politiki. Smer proletarski politiki določujejo kongresi po osrednjem organu, izvrševalnem odboru komunistične internacionale v vseh državah in po vsem svetu.

To je bistvena razlika med avtonomiščno Drugo in komunistično Tretjo internacionalo. — Jože Pertot piše o organizaciji komunistične mladine, Alojzij Hreščak o šoli in vzgoji v sovjetski Rusiji, Gustinčič pa o združništvu. Pomen združništva vidi Gustinčič v tem, da zadruga: 1. koncentrirajo mali kapital, 2. povspešujejo razredno kulturo, 3. združujejo kmeta in delavca. Zadruga pa niso po njegovem mnenju regulatorji cen, niso »oblike bodočega aparata za proizvodnjo blaga v komunistični družbi« in tudi ne vzgajajo združnikov in nastavljenec za socialistično družbo.

V teh opazovanjih pisateljevih je marsikako opazovanje prav dobro, vendar pa se z zadnjimi trditvami člankarja nikakor ne strinjamo. V današnji številki N. Z. smo podali svoje nazore o tem vprašanju. Zdi se,

da je ravno nasprotno reš, kar očita g. Gustinčič nam: On se ni skušal živeti v naše misli o združništvu. Marsikaj, kar pobija on kot »malomeščansko socialistično združno ideologijo« niso naše misli, marsikaj smatramo sicer res za pravilno, a v okviru našega družabnega naziranja ima to drug pomen, kakor v iztrganih stavkih, ki jih Gustinčič posamezno secira.

Socialna Misel, I. letnik, št. 2., ima tole vsebino: K. Oswald, vseučilišni profesor: Potreba socialne vzgoje. Dr. Mario Sacco: Univerzalnost krščanske ljudske misli. Franc S. Finžgar: Dušni pastir — proletarec. Doktor A.: Slovensko-hrvatsko vprašanje. Viktor Korošec: Mirovna politika Benedikta XV. Dr. A. Gosar: Nemški centrum in njegov program. Franc Terseglav: Mi in marksistični komunizem.

K članku g. Terseglava bi bilo pripomniti: Že erfurtski program socialne-demokracije ugotavlja, da ustvarja socializem s pomočjo razrednega boja brezrazredno družbo. Razredni boj zanj ni končni smoter, ampak praktično daleko najučinkoviteje sredstvo. To sredstvo se slabi, ako se hoče izvesti boj za socializem na verski zbiralnici, ki izkoriščance deli, zato pa družji izkoriščevalec in izkoriščance. Zato bi ne smelo biti religiozno gibanje, ki vstvarja slednjo enoto, nikdar gibanje s praktično-političnimi cilji. Božje kraljestvo ni od tega sveta. Vkljub temu pa na ta svet mogočno vpliva, ako ljudje vanj verujejo. Neiskren credo pa nima niti tega pomena in škoduje, kakor vsaka laž. Iz teh razlogov ne moremo z g. Terseglavom.

Novi Zapiski, št. 2. Vsebina: Jos. Petrič: Kriza političnih strank v Jugoslaviji. K. Oswald: Iz ljubezni do bližnjega. J. A. G. Cvijičević: »Govori i članci«. Dr. France Goršič: O zmotnih sodbah. Politični, gospodarski in kulturni pregled.

V Političnem pregledu piše Abditus o Novi socialistični stranki Jugoslavije in njenem programu. Popolnoma netočna je Abditusova trditev, da je prišlo to zedinjenje od zgoraj dol, ne od spodaj gor. Življenje ga baje ni izzvalo, ne odobrilo.

Ali je mogoče, da g. Abditus ne ve, kako se delavstvo živo zaveda, da je treba postaviti enotni fronti kapitala, v vsaki državi enotno fronto dela?

Ravno narobe je res.

Od spodaj se je na zedinjenje sililo, dva kongresa stranke in nešteto konferenc je govorilo o tej temi.

Zastopniki, ki so ustvarili beograjsko podlago za zedinjenje so bili od kongresa v Celju v to pooblašteni. Pozneje se vršča konferenca v Ljubljani jim je ponovno naročila, naj zastavijo vse sile, da se delo pospeši.

Ali je mogoče, da g. Abditus ne ve, da se more izvršiti vsako zedinjenje le tako, da se izdela skupna provizorična podlaga, na koji se da sklicati kongres, ki bo o programu in statutu definitivno sklepal?

O programu bomo še spregovorili.

Tudi tu se vidi iz kritike g. Abditusa, da je vzel program že s tem namenom v roke, da ga pošteno skritizira. To je čisto lahko mogoče. Gospod Abditus ima prav: Malenkostne napake se najdejo povsod, zakaj nihče ni strokovnjak, bodi še tako ponižen, za vse . . . Vkljub temu, da kritika g. Abditusa ni mirna in objektivna, si bo Socialistična stranka Jugoslavije pri definitivni redakciji programa tudi to kritiko ogledala.

»Njiva«, 19.—20. številka, ima tole vsebino: Joža Bohinjec: Problem problemov. Fedor Večer: Administrativna razdelitev države s posebnim ozirom na Slovenijo. Vladimir Knaflič: Novi program socialnih demokratov. Stane Rape: Vprašanje etičnega izvenkonfesionelne pouka na ljudskih šolah. Albin Ogris: O davčnih sindikatih. — Zanimiv je za nas članek o novem programu socialnih demokratov. Ne moremo se strinjati z mnenjem g. Knafliča, da obstoja med Kautskym in erfurtskim programom na eni in med gorliškim programom na drugi strani v bistvenih točkah kako nasprotje. G. Knaflič je to sicer dokazal, a z nasilno interpretacijo, ki se lovi za besedami, in gre preko jasno izražene vsebine. Primer: Gorliški program pravi: Cilj socialne demokracije je osvoboditev proletariata od izkoriščanja kapitala potom podružabljenja lastnine produktivnih sredstev in nadomestitve kapitalističnega narodn. gospodarstva s so-

cialističnim. Erfurtski program pravi, da so cilj poslednji dve konkretni zahtevi. G. Knaflič argumentira: Prej je bil to cilj, zdaj je samo sredstvo. Jasno je, da taki argumenti — niso argumenti. Trditev, da stoji program SSJ pod vplivom gorliškega programa je še netočnejša. Štilizacija programa SSJ kaže pač mnogo zvez — deloma so to naravnost prestave — z erfurtskim programom, z gorliškim pa nobene. A o tem obširneje na drugem mestu.

SOCIALNA POLITIKA.

Posledice protialkoholne zakonodaje v Severni Ameriki. Glasom poročila Emorya f. Staynesa ima zaznamovati protialkoholna zakonodaja v Severni Ameriki lepe uspehe. Po njegovi cenitvi se je zmanjšalo število pivev za 20 do 25 milijonov.

Za padanje kriminalitete je značilno, da je bilo v 59 ameriških mestih aretiranih l. 1921 le 109.768 oseb, med tem ko je bilo aretiranih l. 1917 še 316.842 oseb. Številka umrljivosti se je znižala od 9,8 na 8,24. Uvozilo se je alkohola l. 1921 le en odstotek uvoza iz leta 1919. Agenti protialkoholnega urada so zaplenili za 13 milijonov dolarjev alkoholnih pijač, 600 avtomobilov, 40 ladij, različna letala, s kojimi so tihotapili alkohol. Stroški za pobiranje alkoholizma so znašali nad 6 milijonov dolarjev.

POLITIKA.

PETER JUG:

Programi nemške socialne demokracije in program Socialistične stranke Jugoslavije.

I.

Zedinjevalni odbor, ki je vodil v imenu bivše Jugoslovanske socialno-demokratske stranke za Slovenijo pogajanja za zedinjenje vseh socialističnih strank v državi, je imel od naših kongresov nalogo, da izvede zedinjenje na programatičnih temeljih erfurtskega programa.

Pri tem je jasno, da je šlo pri tem le za bistvena načela. Podrobnosti je bilo treba prilagoditi izpremenjenim razmeram. Teh direktiv se je zedinjevalni odbor po našem mnenju tudi v resnici držal.

Provizorični program Socialistične stranke Jugoslavije — pravimo, provizorni, ker bo sklepal o programu definitivno šele prvi kongres zedinjene stranke, odgovarja tem direktivam. Trditve, ki jih je čitati po dnevnem časopisju — in tudi po revijah, ki vedo povedati, da je prelomil program jugoslovanske socialistične stranke s tradicijo in da se postavlja v nasprotju z erfurtskim programom na programatično stališče gorliškega programa, ki je baje bistveno drugačen, so nam docela nerazumljive. Priobčili bomo primerjalno najvažnejše programatične točke iz vseh treh programov, tako da bodo lahko čitatelji stvar sami presojali.

II.

Politično-gospodarski cilj socializma

vsebuje dve zahtevi:

- a) družabna gospodarstva morajo preiti tudi pravno v družabno last;
- b) med vsemi gospodarstvi določenega ozemlja mora vpostaviti teritorialna družabna organizacija take vezi, da se bo gospodarilo na vsem njenem področju po načrtu. To izražajo zgoraj omenjeni programi takole:

Erfurtski program:

Privatna lastnina sredstev za proizvodjanje, ki je nekdanj proizvajalcu očevala lastnino nad njegovim proizvodom, je postala danes sredstvo, da izgubljajo mali seljaki, obrtniki in mali trgovci vsled vedno večje konkurence od strani velikega kapitala svojo lastnino, a proizvodi, delo delavcev postajajo last onih, ki ne delajo — kapitalista in veleposestnika.

Le izprememba kapitalistične privatne lastnine produktivnih sredstev — zemlje, rudnikov, surovin, orodja, strojev, prometnih sredstev v družabno lastnino a) in izprememba blagovne produkcije v socialistično, za in potem družbe se vršeeo proizvodnjo b) more povzročiti, da postane veleobrat in vedno rastoča produktivnost dela v družbah za doslej izkoriščane razrede iz vira bede in zaliranja, vir največjega blagostanja in vsestranske harmonične izpopolnitve.

Gorliški program:

Kapitalistično gospodarstvo je spravilo bistven del potom moderne tehnike silno razvitih produktivnih sredstev v last razmeroma majhnega števila velekapitalistov, je ločilo široke množice delavstva od sredstev za produkcijo in jih spremenilo v proletarce brez posesti. Ono je gospodarsko neenakost povečalo in postavilo mali skupini v razkošju živečih kapitalistov široke množice nasproti, ki propadajo v revščini in bedi. Socialnodemokratska stranka se bori za vlado v svobodni ljudski državi organizirane ljudske volje nad gospodarstvom, za prenovitev družbe, v duhu socialistične vzajemnosti. Izprememba velikih koncentriranih gospodarstev v skupno gospodarstvo (a) in razven tega stopnjujoča se preobrazba vsega kapitalističnega gospodarstva v socialistično, v dobrobit celote upravljano gospodarstvo (b) to so po njenem mnenju potrebna sredstva, da se osvobodi delavno ljudstvo iz okov kapitalizma, da se povečajo donosi produkcije in da se privede človeštvo do višjih oblik gospodarske in npravne skupnosti.

Beograjski program:

Privatna lastnina sredstev za proizvodjanje, ki je nekdanj proizvajalcu očevala lastnino nad njegovim proizvodom, je postala danes sredstvo, da izgubljajo mali seljaki, obrtniki in mali trgovci vsled vedno večje konkurence od strani velikega kapitala svojo lastnino, a proizvodi dela delavcev postajajo last onih, ki ne delajo, kapitalista in veleposestnika. Vsled tega deluje socializem z vsemi sredstvi na to, da se zavrže današnji družabni red in da se zamenja s socialističnim (b) v katerem bodo vsa sredstva za proizvodjanje in promet skupna društvena svojina. (a) Šele z ustvaritvijo tega cilja bo mogoča popolna politična in ekonomska ravnopravnost ljudi.

III.

Ugotavljamo: Razlike med vsemi tremi programi v najvažnejši točki so le razlike v stilizaciji. Morda vidi kdo v besedi: stopnjujoča se preobrazba povdarjeno načelo razvoja in misli, da stoji erfurtski program, ki tega ne povdarja tako izrecno, na drugačnem stališču. To je pa čisto napačno. Marksizem ne pozna socialnih tvorb, ki naj bi nastopile kakor deus ex machina in stoji od vseh početkov na razvojnem stališču. Beograjski program, ki to misel napram komunistom polemično utemeljuje, tudi ne pove nič novega, kar bi se ne zdelo avtorju erfurtskega programa tako samoobsebi umevno, da tega niti posebej ne povdaja ne. Kako se da iz zgornjega besedila sklepati, da je besedilo beograjskega programa »ekscerpt iz gorliškega programa« — nam je res uganka in nam postaja vedno bolj uganka, ako primerjamo dalje oboji besedili in ako vemo iz citatov, da so imeli tisti ki to trde, obe besedili pred seboj. — V beograjskem programu je misel pod b) na tem mestu nejasno izražena, vendar se najde ista misel na drugih mestih tako izražena, da ni dvoma, da v tej nejasnosti ni namena.

IV.

Erfurtski program trdi:

a) da morajo mali obrati nujno propasti;

b) da vsled tehničnega napredka povečana produktivnost človeškega dela ne veča splošnega blagostanja, ampak da izrablja te presežke kapitalizem zase, medtem ko preostajajo za proletariat le neugodne posledice gospodarskega in tehničnega preobrata. [Nesigurnost eksistence, beda, pritisk, ponižanje, izkoriščanje];

Gorliški program trdi:

a) da so za gospodarstvo bistveni mali obrati propadli in se umaknili velikim obratom;

b) da je »kapitalnem gospodarstvu neenakost povečala«.

Beograjski program trdi:

a) da mali obrati propadajo;

b) isto kar erfurtski program v skoro dobesedno prestavljenem tekstu.

Ugotavljamo: Tudi tu ni med vsemi tremi programi nobene bistvene razlike. Zavržena je v naslednjih dveh programih trditev, da morajo vsi mali obrati propasti — trditev okrog katere je bilo brez vse potrebe toliko prerekanja. Ta trditev je nadomeščena z ugotovitvijo, da obvladujejo moderno gospodarstvo vedno bolj koncentrirani veliki obrati. Trditev pod točko b) ni popolnoma nič zastarela in je v erfurtskem in beograjskem programu skoro popolnoma enako stilizirana. V tej točki tudi erfurtski program, ki je zelo jasan — ne trdi, da gre proletariatu ekonomsko absolutno vedno slabše.

V.

Točke beograjskega programa ki ugotavljajo, da mora biti borba delavskega razreda nujno politična borba, da zahteva internacionalne zveze, da se ta borba ne bije za nove privilegije, ampak za brezrazredno družbo, so dobeseden prevod odgovarjajočih točk erfurtskega programa. Tudi gorliški program vsebuje vse te misli v drugi stilizaciji.

VI.

Gorliški program se od erfurtskega v vseh bistvenih točkah gospodarsko-političnega značaja sploh ne razlikuje. Nova je le stilizacija. Beograjski program je v stilizaciji obširen, razlagajoč in polemičen. Vendar pa se naslanja v vseh važnih točkah tudi v stilizaciji tesno na erfurtski program. Na gorliški program pa se stilistično sploh ne naslanja. Kar je na gorliškem programu novega, je pozitiven državno-političen program socialne demokracije in priznanje k državi-republiki. Erfurtski program o tem molči, beograjski tudi.

VI.

O praktičnem programu ne bomo pisali. Praktični programi so itak le bolj ali manj srečno izpeljane dedukcije iz vodilnih načel. Mi se sploh nismo mislili spuščati v razmotrivanje, ali je beograjski program stilistično in tehnično tako popoln, da bi v tem oziru ne bilo mogoče ničesar popravljati. Glavno, kar smo hoteli pokazati je, da je trditev, da se je oddaljila socialna demokracija v Gorlicah od temeljev marksizma brez podlage in da je še bolj brez podlage trditev, da je sledila jugoslovanska socialistična stranka Gorlicam in da je zapustila s tem temelje erfurtskega programa. Zedinjevalni odbor se je moral držati temeljev erfurtskega programa in se jih je. Ako bo treba program preko tega v bistvenih točkah izpopolniti, more biti to le stvar kongresa. Od komunizma se seveda vsi ti programi bistveno razlikujejo. A komunističen že erfurtski program ni.

Naročajte, čitajte in razšir-
jajte delavske časopise:

Dnevnik

„NAPREJ”

stane mesečno 40 K.

„VOLKSSTIMME”

izhaja v Mariboru 2krat na teden, stane
mesečno 10 K.

„LJUDSKI GLAS”

stane mesečno 10 K.

„NAŠI ZAPISKI”

socialna revija, stane letno 100 K.

„DELAVEC”

strokovno glasilo.

Nakupovalna zadruga

r. z. z. o. z.

v LJUBLJANI, Dunajska cesta 33 („BALKAN“)

Deželni pridelki, žito, mlevski izdelki vseh vrst. - Kolonijalno špecerijsko blago, spirituose, mast, slanina, mesni izdelki. ---

UVOZ - - - - - IZVOZ

Telefon 336. — Brzojavni naslov „Nakupovalna Ljubljana“.
Čekovni račun št. 10.473.

KONZUMNO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

- - - LJUBLJANA. - - -

Poštni predal 13. Poštni ček. rač. 10.532. Telefon inter. 178. Brzojavni naslov „Kodes Ljubljana“.

Hranilni oddelek

sprejema hranilne vloge in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga po

4¹/₂⁰/₀ večje vloge proti pol- **5⁰/₀**
letni odpovedi po

Hranilne vloge sprejema osebno ali po položnicah centrala v Ljubljani in pa pri vseh podružnicah. Sodrugi, vlagajmo vse prihranke v lastno hranilnico, katere hranilni kapital znaša že danes **nad 3 milijone kron.**

Pristopnina 10 K. Član društva postane lahko vsak. Delež 200 K.

Pristopati se zamore pri vseh podružnicah.